

Riigikogu õiguskomisjon
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Meie 15.08.2025

nr 8-1/2062-2

**JDM muudatusettepanekud
kriminaalkohtupidamise optimeerimise eelnõule
560 SE: vägistamisest tekkinud mittevahaline
kahju riigilõivuvabaks**

Lugupeetud õiguskomisjoni esimees

Riigikogu menetluses on kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE. Eelnõu on teisel lugemisel, Riigikogule esitatud muudatusettepanekuid ja arvamusi ei ole veel Õiguskomisjon arutanud.

2025. aasta aprillis tõusis avalikkuse teravdatud tähelepanu alla kriminaalasi, kus hooldusasutuse „Pihlakodu“ hooldajat süüdistati mitme dementse hooldusaluse vägistamises. Sellega seoses tõstatati ka küsimus kannatanute õigusest nõuda neile kuriteoga tekitatud mittevahalise kahju hüvitamist.

Kehtiv KrMS § 38¹ lg 4 on sõnastatud järgmiselt:

(4) Tsiivilhagi läbivaatamine kriminaalmenetluses on riigilõivuvaba, välja arvatud tsiivilhagi mittevahalise kahju hüvitamise nõudes, kui mittevahalise kahju hüvitamise nõue ei tulene kehavigastuse või muu terviserikke tekitamisest või toitja surma põhjustamisest.

Samuti näeb RLS § 22 p 12 ette, et riigilõivu ei võeta „kehavigastuse või muu terviserikkega, samuti toitja surmaga tekitatud kahju hüvitamise hagi või kaebuse“ läbivaatamise eest.

Tsiteeritud sätetest nähtub, et vägistamisega tekitatud mittevahalise kahju hüvitist saab kannatanu riigilõivuvabalt hageda üksnes juhul, kui see kahju tulenes terviserikke või kehavigastuse saamisest kuriteo käigus. Seesugune piirang vaatab aga mööda asjaolust, et vägistamise ohvriks langemine tekitab valu, kannatust, hirmu ja ängi ka siis, kui diagnoositavaid kehavigastusi või tervisekahjustust (nt mingi diagnoositav vaimse tervise häire) ei teki. Vägistamise puhul võib mittevahaline kahju isegi ilma kehavigastuste või tervisekahjustuste tekkimiseta olla oluliselt suurem, kui näiteks kaasneks kakluse käigus saadud marrastuse või sinikaga (need kvalifitseeruvad kehavigastustena ja annaksid aluse mittevahalise kahju hüvitist hageda riigilõivuvabalt).

Vägistamine tungib kannatanu kõige intiimsemasse sfääri ja rikub inimväärikust märksa sügavamal tasandil kui käelööök vastu pead, mis sinika tekitab. Seksuaalvägivalla ulatuslik negatiivne mõju tervisele on põhjalikult uuritud ja samuti on teada, et see ilmneb aastate jooksul pärast seksuaalvägivalla toimumist. Andmed^[1] näitavad, et seksuaalvägivalla kogunud inimestel esineb

^[1] Carlsson, A. C., Owen, U, Rajan, G. (2022). [Sexual violence, mental health, and suicidality—Results from a survey in cooperation with idea-driven organizations and their social media platform followers](#) Health Science

võrreldes seksuaalvägivalda mitte kogenud inimestega enam depressiooni, ängi, kroonilist väsimust, posttraumaatilist stressihäiret ja enesetapukatseid. Seksuaalvägivalda mõjud võivad avalduda nii käitumuslikes sümptomites^[2], emotsionaalsetes reaktsioonides^[3], kehalistes ja füsioloogilistes reaktsioonides^[4], seksuaal- ja reproduktiivsüsteemi probleemides, traumaatilises psüühilises kriisis^[5], dissotsiatiivsetes sümptomites^[6], sotsiaalsetes tagajärgedes^[7] jpm (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2018^[8]). Vägistamisohvriks langemine lõhub inimese väärikust, identiteeti ja tema uskumist inimlikkusesse. Sugugi kõik eelnimetatud tagajärjed ei tähenda, et neid saaks diagnoosida terviserikkena, kuid nad kõik mõjutavad tõsiselt inimeste heaolu ja toimetulekut tervikuna, samuti võivad tõsised terviserikked ilmnedagi hiljem.

Kehtiv seadus peab seda justkui vähemtähtsaks ja suunab vägistamise ohvriks langenud inimesi mittevaralise kahju hüvitamise hagisid riigilõivustades loobuma mittevaralise kahju hüvitise nõudmisest. Niimoodi tugevdatakse kaudselt väärnarratiivi, justkui eelduslikult iga vägistamine mittevaralist kahju ei tekitaks. Justiits- ja Digiministeeriumi hinnangul on selline olukord vale ja alavääristab neid vägistamisohvrite kannatusi, mis ei hõlma diagnoositavat tervisekahjustust.

Mittevaralise kahju hagi eest ette nähtud riigilõiv sõltub RLS § 59 lg 1 kohaselt hagi hinnast ning juhul, kui hagi on esitatud hüvitise saamiseks kohtu õiglasel äranägemisel, on RLS § 59 lg 4 ja TsMS § 132 lg 3 koostoimes riigilõivu suuruseks 420 eurot. See summa ei ole sugugi tühi ja ongi muu hulgas kehtestatud ka selleks, et kohtute töökoormust kergendada triviaalseid hagisid tõrjudes.^[9] Vägistamisega tekitatud mittevaraline kahju ei ole aga mingil juhul triviaalne ning kannatanud peaksid saama seda sisse nõuda olenemata sellest, kas neil on kuriteo tagajärjena ilmnenud ka mõni diagnoositav (vaimse) tervise kahjustus.

2023. aastal on Riigi Teataja andmete põhjal I astme kohtutes tehtud 30 jõustunud otsust kriminaalasjades, kus vähemalt üks süüdistus oli vägistamine (sh vägistamiskatse) ja 2024. aastal 24 sellist kohtuotsust. Nendest 54 otsusest 13 juhul mõistis kohus välja mittevaralise kahju hüvitise vägistamisega tekitatud mittevaralise kahju eest, sh ühel juhul ka ilma riigilõivu nõudmata ja sellise hagiavalduse alusel, millest tervisekahjustust ega kehavigastust ei nähtunud.

Justiits- ja Digiministeerium palub seetõttu Riigikogu menetluses olevas seaduseelnõus 560 SE teha alljärgnevat muudatused.

Reports. doi:10.1002/hsr2.973. Vaadatud 17.07.2025.

^[2] Ohvritel ilmneb sageli ebatavalisi käitumuslikke sümptomeid, näiteks vältimiskäitumist, ülivalvsust (otsitakse obsessiivselt ohumärke), kergesti ehmumist, sõltuvuskäitumist, une- ja söömishäireid, muutusi hügieeniharjumustes (suurenenud hõivatus puhtusest või vastupidi, enese eest hoolitsemise vähenemine), ebatavalisi hoiakuid ja kummalist käitumist. Riskikäitumine hõlmab peamiselt vähenenud haiguste ennetamist, suurenenud alkoholitarbimist, narkootiliste ainete tarvitamist, suitsetamist, regulaarse tervisekontrolli puudumist.

^[3] Nt hirm, ärevus, ängistus, depressioon, häbi, süütunne, viha, eufooria, apaatia.

^[4] Psühholoogilised kannatused võivad viia füsioloogiliste sümptomite tekkimiseni või vallandada somaatilisi haiguseid. Somatoformseid häireid iseloomustavad füüsilised kaebused, mis tunduvad olevat somaatilist päritolu, kuid ei leia diagnostilist kinnitust. Teisisõnu, patsient kannatab füüsiliste vaevuste all ilma, et oleks tegemist mingi füüsilise häirega.

^[5] Psüühiline tasakaaluseisund lööb kõikuma, kui tekib mingi ootamatu olukord, mille valitsemiseks tavapärastest kohanemismehhanismidest ei piisa. Kriisilukorrale on omane ebakindlus tuleviku suhtes; turvatunde seisukohalt oluline tuleviku ennustatavus kaob.

^[6] Dissotsiatsiooni ehk reaalsusest irdumist võib näha kui inimese tahtmatut katset kaitsta end stiimuli eest, mis on liiga valus või hirmutav. Isik võib kogeda subjektiivselt ka emotsionaalset tuimenemist või emotsionaalsete reaktsioonide puudumist olukorras, kus emotsionaalsed reageeringud on tavapärased.

^[7] Traumast tingitud psühholoogiliste sümptomite tagajärjel on halvenenud inimese sotsiaalne toimetulek (tegutsemine, suhtlemine, koostöö). Emotsionaalne kaugenemine või liigne sõltuvus pereliikmetest ja sõpradest, ärrituvus, ründav käitumine, huvide langus ja entusiasmi vähenemine. Psühholoogilised tagajärjed võivad häirida või takistada inimesel täita oma igapäevakohustusi ja tööülesandeid, mille tulemusel väheneb sissetulek.

^[8] Eesti Seksuaaltervise Liit (2018). Seksuaalvägivald. Teadlikkuseks, toimetulekuks ja ennetuseks.

https://seksuaaltervis.ee/wp-content/uploads/2021/01/2018_09_13_ESTL_Seksuaalv_givald.pdf, vaadatud 17.07.2025.

^[9] TsMS kommenteeritud väljaanne, § 139 komm. 3.1.1.b

1. Täiendada eelnõu paragrahvi 1 punktiga 10a järgmises sõnastuses:
„**10a)** paragrahvi 381 lõikesse 4 lisatakse sõna „tekitamisest“ järele tekstiosa „, vägistamisest“;“;

2. Eelnõu § 3 sõnastada järgmiselt:

„§ 3. Riigilõivuseaduse muutmine

Riigilõivuseaduses tehakse järgmised muudatused:

- 1) paragrahvi 22 lõike 1 punkti 12 teksti lisatakse sõna „tekitamisest“ järele tekstiosa „, vägistamisest“;
- 2) paragrahvi 22 lõike 1 punktis 15 asendatakse tekstiosa „§ 244¹“ tekstiosaga „§ 235², § 244¹ või § 263¹“.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Andreas Kangur
andreas.kangur@justdigi.ee